

УДК 372.8/378:502/504:911/631.4/332(477.74)

А. О. Буяновський

buyandi@ukr.net

канд. геогр. наук

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова,

м. Одеса, Україна

РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «ГРУНТОЗНАВСТВО ТА ОЦІНКА ЗЕМЕЛЬ»

Актуальність підготовки спеціалістів-грунтознавців у контексті сучасних викликів, які нагально стоять перед суспільством, є беззаперечною. Оцінка ґрунтово-земельних ресурсів, практичні рекомендації щодо

оптимізації земле- і ґрунтокористування, підвищення їх продуктивності аграріям є необхідною передумовою продовольчої безпеки та сталого розвитку. Однак, підготовка таких спеціалістів в реаліях сьогодення має свої особливості та проблеми.

Традиції підготовки ґрунтознавців-географів в Одеському університеті беруть початок з часів заснування університету. Основи вчення про ґрунти та особливості землекористування почали викладатись у 1851 р. ще в Рішельєвському ліцеї в м. Одесі І. У. Палімпсестовим, який розпочав викладання основ сільськогосподарських наук і вчення про ґрунт як основний засіб сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва. Пізніше базові курси з географії ґрунтів, ґрунтознавства, оцінки земель почали викладати в Новоросійському (Одеському) університеті, створеному на базі ліцею, І. У. Палімпсестова, Д. М. Абашев та ін. [2]. Значний вклад у розвиток ґрунтознавчо-географічної науки і практики, ґрунто- і землекористування та їх оцінку в регіоні зробили Г. І. Танфільєв та О. Г. Набоких. Однак, найпродуктивнішими з точки зору підготовки спеціалістів в галузі ґрунтознавства, географії ґрунтів, меліорації та оцінки ґрунтів і земель, в південно-західному регіоні України (по суті – Українського Причорномор'я) були роки розвитку ґрунтознавчо-картографічних та ґрунтово-меліоративних робіт в радянські часи. Саме в цей період в 1967 р. в Одеському університеті створена кафедра ґрунтознавства і географії ґрунтів, а при кафедрі у 1971 р. відкрита Проблемна науково-дослідна лабораторія географії ґрунтів та охорони ґрунтового покриву чорноземної зони. Весь цей час велась підготовка висококваліфікованих географів-ґрунтознавців для науки та практики з вирішення актуальних завдань сільського господарства як для території України, так і інших республік бувшого Радянського Союзу. Починаючи з 1967 року з часу заснування кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів на геолого-географічному факультеті університету підготовлено більше 500 фахівців (спочатку спеціалістів, а згодом за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра і магістра), з яких 3 доктори і 14 кандидатів наук - кадри найвищої кваліфікації [1].

Починаючи з 90-х років минулого століття, разом з розпадом Радянського Союзу та здобуттям Незалежності України, поряд зі збереженням традиційних напрямів підготовки кваліфікованих кадрів для сільського господарства, меліоративних та землевпорядних служб і організацій, розпочинається новий етап у підготовці спеціалістів

грунтознавчо-екологічної спрямованості. Однак, починаючи з середини 2010-х років ускладнюється підготовка спеціалістів за даним напрямом. На це є низка причин. В першу чергу, проблеми демографічного характеру. Спостерігається суттєве зниження кількості потенційно можливих студентів для вступу у зв'язку з відтоком молоді у пошуку кращого життя за кордоном. По-друге, зниження престижності природничих наук загалом у суспільному попиту, відтік на більш «престижні» гуманітарні спеціальності. По-третє, суттєві втрати економічного і кадрового потенціалу від переходу сільськогосподарського виробництва та АПК країни та регіону до відкритого ринку, що, безумовно, завдало шкоди і суміжним галузям реального сектору економіки, пов'язаним з даним фахом підготовки спеціалістів. Насамкінець, фінансування освітніх, науково-педагогічних та наукових установ за залишковим принципом, відтік та старіння кадрів професорського-викладацького складу, моральне і функціональне «старіння» матеріально-технічної бази та інші проблеми.

В той же час, виведення ґрунтознавства в окрему галузь знань не нове питання. Ще більш ускладнило існування такого напрямку підготовки прийняття декількох нормативних документів, а саме Постанови КМУ від 29 квітня 2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» та Постанови КМУ від 1 лютого 2017 р. № 53 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266». Гостро ця проблема також стоїть в контексті підготовки за освітньо-науковою програмою та відповідним захистом за указаним напрямом, адже за даним напрямом можна виконувати дисертаційні дослідження в рамках наук аграрних, географічних, біологічних, екологічних, економічних, про Землю. При кафедрі ґрунтознавства і географії ґрунтів (з 2017 р. у зв'язку з реорганізацією на факультеті кафедра отримала нову назву – географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру) Одеського національного університету імені І. І. Мечникова раніше існуюча аспірантура забезпечувала спеціальність 11.00.05 – Біогеографія та географія ґрунтів. Нині же ведеться підготовка в докторантурі (PhD) в рамках 106 спеціальності «Географія» за науковою проблематикою кафедри. В 2018 році з метою підготовки фахівців-ґрунтознавців була розроблена освітня програма за спеціалізацією «Землекористування і оцінка земель» в рамках галузі знань «10 Природничі науки» спеціальності «106 Географія». Однак, збільшення набору в перші роки за даним напрямом не відбулося. На це є пояснення, адже, ліцензована

освітня програма була виключно на контрактні місця. Враховуючи достатньо високу вартість контракту, складну економічну ситуацію в країні та регіоні зокрема, та те, що більшість потенційно можливих студентів переважно з сільської місцевості з дещо гіршими можливостями платоспроможності батьків, отримуємо об'єктивну ситуацію формування малокомплектних академічних груп студентів та необхідність у перегляді державної політики у підготовці спеціалістів ґрунтознавчо-географічної, агроеліоративної та землевпорядної науки та практики.

Аналіз інформації в Одеському регіоні та суміжних до нього регіонах дає підстави говорити про райдужні перспективи підготовки спеціалістів-ґрунтознавців для науки та виробництва, особливо з врахуванням останніх тенденцій інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, глобальних змін клімату, відсутністю підготовки в інших ЗВО регіону. Особливо це стає відчутним у критичні роки з природними кліматичними аномаліями. Вважаємо, що необхідно повернути обов'язкове державне замовлення спеціалістів в галузі ґрунтознавства і агрохімії, меліорації та оцінки ґрунтів і земель на базі класичних університетів та профільних аграрних ЗВО для забезпечення потреб науки і практики.

У якості висновків та пропозицій у розрізі вище наведеного, доцільно розглянути можливість підготовки на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях фахівців ґрунтознавчо-географічної спрямованості за освітніми і освітньо-науковими програмами «Територіальне планування та управління ґрунтово-земельними ресурсами».

Список використаних джерел: 1. Біланчин Я. М. Кафедрі ґрунтознавства і географії ґрунтів Одеського національного університету – 50! // Вісник Одес. нац. ун-ту. Сер.: Географ. та геол. науки. - 2017.- Т. 22. - Вип. 1 (30). - С. 75–85. 2. Попельницька Н. О. Ґрунтово-географічні дослідження Північно-Західного Причорномор'я. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 11.00.05 «Біогеографія та географія ґрунтів». – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Львівський національний університет імені Івана Франка, Одеса – Львів, 2017. – 209 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/05/dis_popelnytska.pdf. 3. Буяновський А. О. Освітня програма «Ґрунтознавство і оцінка земель»: можливості та варіанти впровадження // Моделі міждисциплінарних та міжгалузевих освітніх та освітньо-наукових програм: виклики, можливості та варіанти впровадження. Збір. матер. міжнародн. наук. конф. (Одеса, 25-26 червня 2020 р.). – Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова. – 2020. – С. 62–64.